

POWSZECHNA ENCYKLOPEDIA FILOZOFII

3

E-Gn

POLSKIE TOWARZYSTWO TOMASZA Z AKWINU • LUBLIN 2002

GENEZA (gr. γένεσις [génesis] – pochodzenie, rodowód) – zespół przyczyn lub warunków powodujących powstanie i rozwój danego obiektu, zjawiska, pojęcia.

Termin „geneza” wyrażać może zarówno moment narodzin, jak i proces rozwoju czegośkolwiek. Wskazywanie przyczyn lub warunków powstawania wiąże się z tzw. wyjaśnianiem genetycznym. Najczęściej termin „geneza” jest używany z przedrostkiem wskazującym na: a) obiekt powstający, np. kosmogeneza, abiogeneza, filogeneza, antropogeneza, ontogeneza, embriogeneza, kariogeneza; b) sposób powstawania lub przebiegu, np. ortogeneza (rozwój kierunkowy), ektogeneza (hodowla zarodka poza organizmem matki), nomogeneza (powstanie zgodnie z odpowiednimi prawami).

Wyjaśnienie natury g. (powstawania) jest jednym z głównych i trudnych zadań realistycznej metafizyki. Istnieją dwa główne paradygmaty powstawania przedmiotu indywidualnego: a) koncepcja klasyczna – przez wieki dominująca w filozofii – wyjaśniająca powstawanie przez odwołanie się do aktualizacji potencjalności (Arystote-

les) oraz przez odwołanie się do creatio ex nihilo – stworzenie z niczego (św. Tomasz z Akwinu); b) koncepcje nieklasyczne – odwołujące się do wiecznych przemian (Heraklit) i autokreacji (A. N. Whitehead).

Terminem „geneza” określa się także syntezę – pojętą jako specyficzny typ g., polegający na scalaniu elementów wyróżnionych w procesie analizy. Synteza przeciwstawiona bywa analizie, gdzie końcowe ogniwo analizy jest pierwszym ogniwem w procesie g.

Materialy z Sympozjum nt. „Kategoria genezy w nauce i filozofii”, 13–14 XI 2000, KUL, Lublin, RF 50 (2002) z. 3, 5–218.

Marian Wnuk